

VILNIUS UNIVERSITY

Jolanta Mažylė

**PROBLEMS OF LAW AND ETHICS IN THE REGIONAL PERIODICAL PRESS
OF LITHUANIA (2000–2010)**

**Summary of Doctoral Dissertation
Humanities, Communication and Information (06 H)**

Vilnius, 2012

The dissertation was prepared in years 2007–2011 at Vilnius University

An externally defended dissertation

Scientific consultants:

Prof. Dr. Elena Macevičiūtė (Vilnius University, Humanities,
Communication and Information – 06 H)

Prof. Habil. Dr. Vytautas Nekrošius (Vilnius University, Social Sciences,
Law – 01 S)

The dissertation will be defended at the Council on Communication and Information Sciences of Vilnius University:

Chairman:

Prof. Dr. Žygintas Pečiulis (Vilnius University, Humanities, Communication and Information – 06 H)

Members:

Prof. Dr. Gintaras Aleknonis (Mykolas Romeris University, Humanities, Communication and Information – 06 H)

Prof. dr. Inta Brikše (University of Latvia, Humanities, Communication and Information – 06 H)

Assoc. Prof. Dr. Renata Matkevičienė (Vilnius University, Humanities, Communication and Information – 06 H)

Assoc. Prof. Dr. Tomas Davulis (Vilnius University, Social Sciences, Law – 01S)

The dissertation will be defended at the public meeting of the Council on Communication and Information on June 19, 2012 at 2 pm at Juozas Keliuotis Room, Institute of Journalism, Faculty of Communication, Vilnius University.

Address: Maironio str. 7, LT-01124 Vilnius, Lithuania

The Summary of Doctoral Dissertation was sent on May 18, 2012.

The Doctoral Dissertation is available for public access at the Library of Vilnius University.

VILNIAUS UNIVERSITETAS

Jolanta Mažylė

**TEISĖS IR ETIKOS PROBLEMOS
LIETUVOS REGIONINĖJE PERIODIKOJE (2000–2010)**

**Daktaro disertacijos santrauka
Humanitariniai mokslai, komunikacija ir informacija (O6 H)**

Vilnius, 2012

Disertacija rengta 2007–2011 metais Vilniaus universitete
Disertacija ginama eksternu

Moksliniai konsultantai:

prof. dr. Elena Macevičiūtė (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai,
komunikacija ir informacija – 06 H)

prof. habil. dr. Vytautas Nekrošius (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai,
teisė – 01 S)

**Disertacija ginama Vilniaus universiteto Komunikacijos ir informacijos mokslo
krypties taryboje:**

Pirmininkas:

prof. dr. Žygintas Pečiulis (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, komunikacija
ir informacija – 06 H)

Nariai:

prof. dr. Gintaras Aleknonis (Mykolo Romerio universitetas, humanitariniai mokslai,
komunikacija ir informacija – 06 H)

prof. dr. Inta Brikšė (Latvijos universitetas, humanitariniai mokslai, komunikacija ir
informacija – 06 H)

doc. dr. Renata Matkevičienė (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai,
komunikacija ir informacija – 06 H)

doc. dr. Tomas Davulis (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai,
teisė – 01S)

Disertacija bus ginama viešame Komunikacijos ir informacijos mokslo krypties tarybos
posėdyje 2012 m. birželio 19 d. 14 val. Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto
Žurnalistikos instituto Juozo Keliuočio auditorijoje

Adresas: Maironio g. 7, LT-01124 Vilnius

Disertacijos santrauka išsiuntinėta 2012 m. gegužės 18 d.

Disertaciją galima peržiūrėti Vilniaus universiteto bibliotekoje.

Research problem can be broadly formulated as the expression of the norms of law and ethics in the field of media accountability system. It is a very broad field of research involving internal and external factors of the media body – among them the organisational culture of the publishers and editors, principles of journalistic work, interaction of the media body with the external users and so on. In the changing realities of economics and political life, the functions of the local and regional press, the forms of its interaction with readers, the forms of presentation of journalistic texts and information – all in all changes the culture of information in a public sphere. The impact of media on the reader in communication, political, ethical and other aspects was studied by the following scientists G. Aleknonis (2010), A. Balčytienė (2008 b), K. Juraitė (2008), A. Nugaraitė (2008 a), Ž. Pečiulis (2010 a; 2010 b; 2010 c), A. Vaišnys (2004, 2008). But up till now there were no studies on the journalist's legal and ethical responsibility, the analysis and systemic qualification of infringements of professional ethics, tendencies of the most frequent law violation cases, or studies of the perception of media professionals of causes that influence the occurring infringements of ethics and law in their journalistic activities. In the years 2005–2010 the courts of the first instance of our country have investigated 677 cases of the breach of personal rights. In these cases more than half were addressed to the media: 27,32 percent of claims – for local and regional newspapers; 17,88 percent – to the national newspapers, and 8,42 percent to the television broadcasters. So how are the principles of responsible media respected in our country? Are they respected at all? And in what social and economical environment are local and regional media journalists working, moreover, how do they evaluate it?

Relevance of the study and the level of investigation of the problem. The theorists of journalism note in their works that the main changes in Lithuanian journalism began with radical changes of property forms of the media (Jastramskis, 2009; Nugaraitė, 2008 a; Pečiulis 2010 a; 2010 b). During two decades of independence the property relationship and ownership of mass media have changed in a specific way. During the first stage of privatisation the city or local paper editorial staff was given proportional amount of shares of editorial office, these evolved into limited companies that sold their shares to the people having no connection to editorial activities; new commercial mass media organisations were established. Though changes in mass media

system are mostly linked with social alterations and political transformations, technological and economic progress also made a big impact (Balčytienė, 2009 b; Vaišnys, 2003). Thus we can discern external and internal factors that predetermined changes in the whole mass media and its system not only in economic and juridical aspects, but, most important, in the essence of content and form of journalism.

The principles of the activities, rights, duties and responsibility of media in the country are regulated by juridical acts. While analysing the legal aspects of media and journalists, we must turn attention to the fact that they are exclusively under national jurisdiction. The problems of media law are analysed by L. Meškauskaitė (2004; 2005) and A. Norkūnas (2001; 2002; 2003). Having in mind that frequently the main axis in this branch of the law is the infringement upon personal rights the works of Lithuanian law scientists V. Mikelėnas (1995; 1999; 2002; 2003), D. Jočienė (2000; 2001 a; 2001 b; 2007; 2010), E. Kūris (2001 a; 2001 b), K. Jovaiša (2004), E. Žiobienė (2002; 2005; 2006) are very significant in this aspect. Their works inspect the application of the principles of constitution, moral values, of European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms in the national law, as well as the practice of European Court of Human Rights.

Both foreign and Lithuanian experts on law, philosophy, and ethics, such as T. E. Barendt (2000), M. Feintuck (2006), Ch. Frost (2000), W. Overbeck (2007), S. Arlauskas (2000, 2001), A. Vaišvila (2005; 2009), E. Venckienė (2008) emphasize that the freedom of press is an essential part of such human rights as the freedom of thought, discussion, diversity of opinions, and truthful information. Thus these provisions, as well as universal human ethical values, are perceived and accepted in a wide sense, not on a local scale.

Many theorists and practitioners have noticed that the bad moral principles begin to dominate the public space (V. Gudonienė, 1997; R. Juozapavičius, 1997; L. Tapinas, 1997; L. Bielinis, 2005; K. Jovaišas, 2007; J. Zelezny, 2010). Frequently, even on global scale there are attempts to explain (and justify) the present situation by the ownership of property, „liberalization“ of mass media, by beliefs that law and ethics are not compatible with the conditions of the free market, and so on (Moore, 1999; Moore, Murray, 2007; McQuail, 1992). On the other hand, the mass media scandals that shocked Great Britain in 2011, compel to consider the duties of mass media more deeply and

widely, especially the aspects of law and ethics. It appears that unethical and unlawful acts are inevitable in the old democracies as well. This is an actual problem of increasing globalisation of mass media. After the scandal of illegal listening to the telephone calls on 10 July 2011, the British periodical "News of the World"¹ was closed. The investigation found out that mass media had violated the rights of about 4 000 persons. Among the victims, there are public persons, actors, relatives of military personnel who perished in Afghanistan and Iraq, families of London terrorist attacks victims, the victims of widely publicised criminal crimes and their relatives. Moreover, the investigation revealed that part of information the media representatives received came from the informers who worked in the police forces of United Kingdom and who collected up to 50 000 US dollars for illegally passed information². By the way, at the height of the scandal Rupert Murdoch, the owner of the international network of media, was called to the special inquiry at British Parliament and insisted that neither him, nor his business companions knew anything about such an unethical and unlawful actions of his subordinates and put the blame on ordinary workers and chief editors³. The British Parliament began to discuss and even question the *a priori* impact of R. Murdoch's media companies on the public opinion, especially because the goals of his business are disguised as public interest and the right of society to know.

The Lithuanian Human Rights Monitoring Institute in its yearly analytical reviews⁴ thoroughly discusses how the right of self-expression is realised in Lithuania, how the rights of a Citizen to privacy of life are guaranteed. This is a valuable material for studies and making prognosis of what should be done in our country to ensure respect and protection of human rights, especially in the public space. The Inspector of Journalist Ethics yearly presents the reports on activities of his Bureau and once in two years prepares analytical reviews of its activities presenting an exhaustive information

¹ The history of the periodical began in 1843, and audience reached 2,6 M readers.

² "Phone-hacking scandal: Timeline". BBC News. 12 July 2011. <http://www.bbc.co.uk/news/uk-14124020>. [Accessed 2011-09-04]; Bernstein, Carl. "Is Phone-Hacking Scandal Murdoch's Watergate?" *Newsweek* 11 July 2011. <http://www.thedailybeast.com/newsweek/2011/07/10/murdochs-watergate.html>. [Accessed 2011-09-04]

³ "Rupert Murdoch attacked at Parliament, appears unharmed". *Los Angeles Times*. 19 July 2011. <http://latimesblogs.latimes.com/entertainmentnewsbuzz/2011/07/murdochs-struggle-to-defend-themselves-before-parliament.html>. [Accessed 2011-09-04]

⁴ Non-governmental organisation Human Rights Monitoring Institute, established in 2003, prepares analytical reviews since 2004. Internet access: <http://www.hrmi.lt/>

about the situation in the sector of public information media⁵ in Lithuania. But all the information of monitoring and control institutions usually just ascertain the existing situation that Lithuanian mass media not always responsibly uses the rights granted by the public. But there are no deeper investigations on what determines this situation, what factors influence such behaviour of mass media and its representatives. There are no specific proposals on what should be done to develop an intelligent dialogue in the mass media of the country, except for comments of some public persons and publicistic reviews in the periodicals. Usually, the participants of the public discussions explain the present situation by the free market, state policy, or freedom of speech. It seems embarrassing and outmoded to speak of the essence of mass media, i.e. public information media, the whole sector and its specialists duties, professional competence and ethics. Maybe this is because there are no comprehensive academic studies with results that could help to forecast and project the perspective of the mass media in Lithuania. Nevertheless *Transparency International* Vilnius chapter initiated studies of Lithuanian media accountability system. In 2007 the project "Towards more transparent media" was carried out in Lithuania with financial support of Nordic Council of Ministers Office; its aim was to evaluate the transparency of Lithuanian media using the method of direct interview with target groups of business representatives. In 2009 *Transparency International* Vilnius chapter organized a pilot study of media in Lithuania, executing common research project of "Media accountability" in Latvia, Lithuania and Sweden. It is important that in this case the same problem of accountable media was investigated, but for this study, researchers have selected universally orientated daily newspapers "Lietuvos rytas" and "Respublika", and a business newspaper "Verslo žinios", a newspaper "Lietuvos žinios" belonging to the company concern "Achemos grupė" and a city daily newspaper "Vilniaus diena" that appeared in the media market only in 2007. The conclusions of this research on Lithuania specify that the daily newspapers in our country are just beginning to apply the demands of accountability of media and transparency of criteria seeking to increase the quality of work, and in the context of all countries that participated in research they lag behind media both in Sweden and in Latvia.

⁵ Since 2001, the Inspector of Journalist Ethics is obliged by the Law on Provision of Information to the Public to prepare these analytical reviews every two years.

The expert of media law L. Meškauskaitė (2004) emphasizes the legal status of a journalist in a contemporary society and the problem of balance between the rights and duties of a journalist. Although the first version of the Law on Provision of Information to the Public⁶ was adopted in 1996 and later amended essentially a few times (2000, 2006), the content of the concept of journalist in fifteen years has not changed. Any person having any education (or with no education at all) may work in public information media. Scientists G. Aleknonis (2010), A. Balčytienė (2009 a), K. Juraitė (2008), A. Nugaraitė (2008 b), Ž. Pečiulis (2009), A. Vaišnys (2004) widely discuss the questions of journalist's professional competence, but the lawmakers are reluctant to give more precise definitions of juridical status, and competence requirements for the members of this profession who are responsible to the society.

Speaking about responsibility of journalists as members of a professional community, it is worth mentioning that their accountability is directly linked to their duties. The chapter 41 of the Law on the Provision of Information to the Public describes the journalist's duties, and these precondition his responsibilities as well⁷. The standards of professional ethics for journalists are presented in the Code of Ethics of Lithuanian Journalists and Publishers⁸. Nonetheless specific features of journalistic activities include one very important thing – a personal moral responsibility to his professional guild and to his readers. In the first place, this responsibility depends on the inner culture and education, on experience and psychological equilibrium of an individual. All this is regulated by no law, but is dictated by the morality and honesty, the value system of a person – a concrete journalist. Thus the field of journalist's responsibility consists of three parts: duties imposed by the Law on Provision of Information to the Public, the totality of the norms of the Code of Ethics of Lithuanian Journalists and Publishers, and individual value system of a journalist. On what does the harmony of these three parts of journalist's responsibility depend? Is this kind of harmony possible in the contemporary social, political, economical life? Looking at the realities of these days in the context of

⁶ After restoring the independence of Lithuania the public information was regulated by the Law on the Press and other Means of Mass Information passed by the Supreme Council of Lithuanian SSR. When the movement *Sąjūdis* was formed in 1988, mass information media were becoming increasingly liberated and were not directly dependent on Moscow policy. Therefore, the representatives of creative unions and lawyers have prepared a democratic draft and the Supreme Council could pass it on February 9, 1990. A special law on mass media was adopted on July 2, 1996

⁷ The Law on the Provision of Information to the Public, amendment. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 82-3254.

⁸ Adopted on April 15, 2005 at the General meeting of representatives of journalists and publishers.

media, we often may ask, whether the law regulations and the norms of the Code of Ethics do not become only declarations void of substance.

The author of this work thinks that a very important segment of media is regional and local press of the country, because by the selection and proximity of the news it stands right next to its readers. These periodicals give information and analyse the timeliest and sorest local problems. These newspapers not only see the deeds of local administration, but reveal the life of local inhabitants much deeper. With changes of the Law on Provision of Information to the Public from years 1996 to 2010, the definitions of regional and local newspaper were also changed. After 2006 the earlier town and district newspapers were renamed to *the local paper*, because it is distributed in the territory of a town or district self-governing body, and at least 90 per cent of its circulation remains within the territory of a single municipality of a city or district. The *regional newspaper is a newspaper* that is distributed on the territories of counties of Lithuanian Republic, and at least 90 per cent of its circulation is distributed within the territory of that single county of the Republic of Lithuania⁹. Since almost all the circulation of the newspaper is distributed in one locality, the regional and local newspaper become the nearest to their readers.

According to the statistical data of Lithuanian press there were 297 newspaper titles published in Lithuania in 2009. In addition to national dailies and professional press, the major part of these titles belongs to regional and local periodicals. Though the circulation of newspapers published in 2009 diminished significantly (by 20 percent) in comparison with 2000, however, the single circulation of these periodicals reached 2 611 000 copies, the annual common circulation was 290 778 000 copies. According to the publishing place, most of these periodicals are published in the counties of Vilnius, Kaunas, Šiauliai, Klaipėda and Panevėžys. Though the number of newspapers published during the first decade of the 21st century decreased by 70 titles and it was established that 54,9 percent of households are using access to the internet in 2010¹⁰, the printed word in the form of a local newspaper still remains an important information and communication media for local inhabitants of regions.

⁹ The Law on the Provision of Information to the Public, amendment. Valstybės žinios. 2006, Nr. 82-3254.

¹⁰ Database of the Department of Statistics of Lithuania. Access through the internet: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280> [Accessed 2011-05-04]

The object of the work – the legal and ethical violations by Lithuanian regional and local periodical press editorial offices in 2000–2010.

The goal of the work – to establish the adherence to the legal and ethical norms by Lithuanian regional and local public information media and to identify what has influence on it.

The objectives:

1. To establish what is implied by legal and ethical responsibility of a journalist;
2. To analyze the nature of violations of the professional ethics in regional periodical press (2000–2010);
3. To identify the most typical infringements of law in regional periodical press (2000–2010);
4. To investigate the perceptions of the staff of local editorial offices about the factors influencing the occurrence of the ethical and legal violations.

Research methodology. This investigation is based on the theory of social responsibility and accountability of mass media. It is designed using the model of media accountability system created by a French scientist C. J. Bertrand, which is presented in the theoretical part in more detail.

The following research methods were used in the dissertation work: logical, comparative and complex source analysis, critical descriptive and analytical method, as well as the sociological and system research methods, content analysis, quantitative and qualitative data analysis, descriptive statistics, analytical review of court practice.

The scientific novelty, theoretical significance and practical use of the dissertation.

The novelty of the work consists of the exploration of legal and ethical aspects of regional and local periodical press in 2000–2010. This is the first research of its kind. The author discusses research context and points out functional and normative aspects of the regulatory and self-regulatory institutions of the public information media. A comparative analysis of the norms expressed in the Code of Ethics of Lithuanian Journalists and Publishers and the Law on the Provision of Information to the Public, the analytical review of the decisions made by the Commission of Journalists and Publishers Ethics on the activity of regional media editorial offices, the analytical review of the

court practice regarding regional periodical press formed during the first decade of the 21st century – are presented by the author for the first time. The theoretical and practical novelty also consists of a sociological survey of the staff from 120 regional and local newspapers' editorial offices. The main red line unites the components of the media accountability system as outlined in the works by C. J. Bertrand in the questionnaire. This survey enabled the author to formulate and test the hypotheses and draw the conclusions that can be applied by Lithuanian journalist in developing the principles of accountable media.

Defended propositions:

1. Though formally the main elements of the media accountability system are present in Lithuania (the Code of Ethics of Lithuanian Journalists and Publishers and the Lithuanian Commission of Journalists and Publishers Ethics), the self-regulation mechanism of the public information media functions ineffectively as the professional code of ethics is based not on the ethical principles but on the provisions of certain legal acts; the status of the journalistic professional competence is not legally defined.

2. The nature of the legal and ethical infringements in essence is very similar and mainly related to the legal norms embedded in the Code of Ethics transferred to it from legal acts. At the same time the criteria of legal assessment of the infringements in courts are more coherent than those of the decisions made by the Commission of Journalists and Publishers Ethics.

3. The practice of Lithuanian regional periodical press confirms the statement by C. J. Bertrand that business affects journalistic work. It is characteristic for the business practice of the regional periodical press that the owner of the public information media can interfere with the creative activity of a journalist and make a journalist to violate the law and ethics. The capabilities of a journalists to resist the pressure are limited by the fact that they are accountable to the owners for the content, by the weak self-regulation mechanism of the media, and by the belief of journalists that the readers do not care about the authorship of newspaper material.

4. It is impossible to confirm that legal violations in Lithuanian regional newspapers are related to the interests of political and financial groups. However, there is evidence of close relations (and overlap) among local politicians and media owners,

which shows that the influence of local politicians can be mediated through the will (pressure) of media owners.

5. The internal rules of behaviour (the code of ethics) of public information media could become an instrument of self-regulation helping the agreement between an owner and a journalist. The staff of regional editorial offices believe that the internal rules of behaviour (ethics) could increase personal responsibility of a journalist, however, regional editorial offices in Lithuania do not have any rules of this kind (not a single one). Thus, one can state that though regional journalists understand the problem, their self-consciousness is not developed to the level that they could take a united action.

The structure, scope and content of the dissertation. The work consists of an introduction, three chapters with sub-chapters, conclusions, the list of literature and references. There are thirteen tables, ten figures and twelve appendixes created by the author. The first two parts discuss a theoretical approach and the research context, the third presents an empirical investigation.

The first chapter is based on the results of literature analysis and synthesis. It analyses the component parts of the media and the model of the media accountability system created by a French researcher C. J. Bertrand (2000). The relation and interaction of law and morality is discussed and explained as well. The concept of public space formulated by J. Habermas is seen as a social and communication field where everyone has a possibility to express ones arguments regarding public issues (1989[1962]). This is the way in which the public opinion is formed. It can become the basis of the political decisions in a democratic state. The media is one of the most important elements in this concept that enacts both social and communication aspects. J. Habermas distinguishes two trends in the development of the modern public space. The representatives of the first one perceive mass media as a mediator and promoter of democracy. They see it as the central axis for the formation of public opinion. According to J. Habermas, the partisans of the second trend recognize the significance of media for the formation of public opinion, but treat it as a fighting field influenced by the market economy and as a consequence affected by certain interest groups that seek control over political news (Habermas 1989[1962]). D. McQuail postulates that media should be perceived not as an institution that affects culture, but as an essential measure and indicator of social values and meanings (1994). Therefore, media in social life can be one of the sources for the

main social norms, rules and behaviour models. The theoreticians of the American journalism outline the main goal of journalism – its duty to provide the citizens with information that is necessary to develop freedom and self-government and also stress that journalism is *a commitment to the truth* in the first place (Kovach, Rosenstiel, 2001). It is necessary to pay attention to two terms used in these contexts – mass media and journalism. The definitions of these two traditional concepts are already rooted in Lithuanian terminology. Journalism and mass media are linked by the information selection and dissemination activity. However, journalism is defined as a professional activity based on the collection, research, processing and periodical dissemination of publicly important information. Mass media is understood in a wider sense. It is defined as organized information dissemination by and through public information creators and public information media system, also as public information creators and public information media themselves, their organizations and so on. At the same time Lithuanian authors point out that the term “mass media“ also is assigned to publications published in press and broadcasted through radio and television (*Žurnalistikos enciklopedija*, 1997). Therefore, when speaking about concrete results of journalistic activity we use the term ”journalism“. The term “mass media“ includes all public information media when the activity is analysed in terms of organizational aspects, i.e as of an independent subject of economy. The essence of the concept “media accountability“ denotes the efforts of journalists themselves to control the quality of media. According to C. J. Bertrand, this process should be free of the state forced interference. The main lever in this system should be the moral pressure of the mass media and its staff, their commitment to ethical behaviour (Bertrand, 2003:3). This is the first guarantee of media quality. In the case of our country, it should be an effectively functioning self-regulation of public information media, which can be conditionally named as Media Accountability System (MAS). C. J. Bertrand investigated the codes of ethics of journalists of different countries and posed a rhetoric question: who is writing them if nobody follows their rules of free will. His insights are relevant to the analysis of Lithuanian regional periodical press and the situation of its staff in 2000–2010. Law and morality are the main regulators of societal relations. The norms of law and morality are social norms and have much in common. First of all, the norms of law and morality have the same object of action. Both affect the whole society, its groups and levels that follow a variety of

moral and legal provisions. Different societal groups may follow different moral provisions or legal ideas. The norms of law and morality express human interests and the need to protect them against aggressive relations between individuals. However, there are major differences between the norms of law and morality. Legal norms are expressed by state force, moral norms through public opinion, human beliefs and their internal convictions. Moral norms have a greater influence on the sphere of social relations than legal norms. The difference between the legal and moral norms also occurs in the fact that legal norms express only the interests of the socially active part of the society, while moral norms represent the interest of the society as a whole. Therefore, these provisions can be applied to the analysis of public information media as a social phenomenon.

The second chapter presents the research context in terms of the characteristics of the national media environment. The legal basis that regulates the functioning of all public information media in the country is presented, the institutions that control media and the self-regulation institutions are analysed in terms of their competences, functional and normative aspects. It is natural that at the turn of the 20th and the 21st centuries the attention of researchers was directed towards the implementation for professional codes of ethics. According to some scholars one of the main premises to implement the codes into reality is the necessity to create these documents by the grass-roots of professional groups but not to impose them from some higher hierarchical level (Lusting, 2004:125-140). It is also suggested that this type of documents should not perform the functions of inquisition, but should be a consultant and a guide to any representative of a profession in terms of professional ethics when a proper decision has to be taken. All the codes discuss values (honesty, fairness, etc.), rules and principles that should be honoured (to avoid the conflict of interest or even the hint at it), and the pursued ideals (to serve the public and public interest, etc.). The codes pay attention not only to professional, but also to universal, commonly accepted ethics. The personal morality requires following the highest standards of justice, honesty, decency, impartiality that are presented in the common form in the Decalogue. Professional codes assess behaviour from professional point of view. The professional values themselves require to serve in the interests of humanism and to seek professional perfection. The members of some professions must follow the regulation, norms or interdictions that are accepted by the state and rooted in laws. Using the model of media accountability system, the code of ethics founded on

these principles should guarantee functioning of media self-regulation, because the criteria of media quality control rest on the internal moral commitment of the media workers, the participants of media themselves. Using comparative and complex source and content analysis methods, the goals, form and contents of professional codes of ethics are explored and presented. The Code of Ethics of Lithuanian Journalists and Publishers (the Code) is discussed in the context of similar documents. The main structural parts of the Code, the main provisions and the specific application are highlighted. In addition the results of the comparative analysis of the Code and the Law on the Provision of Information to the Public are presented in this chapter.

The third chapter of the work describes an empirical research that in fact consists of three independent investigations. As the activity of Lithuanian media and professional ethics are regulated by legal acts, it was necessary to discuss the research context in detail. A supplementary documentary analysis was conducted for that purpose. It allowed the author to establish the essence of legal and ethical responsibility of a journalist. This work was required to increase the clarity of the research and its reliability. The scope of research was defined by the breadth of the problem under investigation. It was decided to explore the relation between legal and ethical norms in a media accountability system using the model developed by C. J. Bertrand and to include all the component parts of mass media. Therefore, the research is designed in relation to the media functions, media participants as well as the market, law and ethics.

Seeking to establish how Lithuanian regional and local periodical press follows the legal and ethical norms, and to reveal the factors influencing the situation, a three-step investigation was designed for full exploration of the problem under research.

The first part of the work explores the violations of the Code of Ethics of Lithuanian Journalists and Publishers in regional and local periodical press. Using the quantitative and qualitative content analysis, the decisions of the Lithuanian Commission of Journalists and Publishers Ethics related to regional and local periodical press in 2000-2010 were analysed. The nature of ethical violations found in the work of journalists of the regional editorial offices is investigated in this part.

The second research step relates to the review of the regional court practice and looks into the practical problems that public media editorial officers and journalists (the authors of publications) have faced during the same period. The content analysis of the

documents was used to establish the typical legal infringements that caused legal disputes after journalistic publications appeared in regional periodical press.

The third part of empirical research presents the analysis of quantitative and qualitative data collected through the sociological survey of the staff of the regional editorial offices – the editors and journalists. The goal of the survey was to establish the competitive and work environment in which media and their staff work. It was also important to explore the perceptions of the local media staff about the factors that influence the occurrence of ethical and legal violations in the regional periodical press, their attitudes towards media self-regulation.

The principle orientation of the questionnaire is based on the elements of the media accountability model suggested by C. J. Bertrand. The questionnaire for the leaders¹¹, editors-in-chief, and journalists of the regional (local) public media consists of six parts with 82 questions, 21 among them are open questions. The open questions were presented seeking more concrete answers in relation to closed questions, explication of typical details, or exploring the circumstances of a particular phenomenon. The main blocks of the questionnaire relate to fair competition, editorial independence, relations between media and local authorities, legal issues, and the issues of self-regulation and professional ethics.

Survey data was processed using descriptive statistics. The statistical analysis software package SPSS 13.0, and the spreadsheet Excel were applied. The synthesis of all three parts allows the author to make general conclusions about the state of application of legal and ethical norms in regional periodical press in Lithuania, and about the factors that influenced the occurrence of legal and ethical violations in the explored media in 2000–2010.

Conclusions. After analyzing legal and ethical problems of Lithuanian regional and local periodical press in 2000–2010, evaluating the main causes of their origination and the results of the survey of the staff of regional editorial offices according to the C. J. Bertrand model of media accountability system, it was established that at present the principles of media accountability system are not operating on the level of regional and local periodical press.

¹¹ Some editors-in-chief of the editorial offices are the administrative managers of these public media as well.

1. The context of research and the results of documentary analysis show that the documents regulating professional activities of a journalist do not define the professional criteria or professional competence in terms of education. This creates premises for legal and ethical violations in the area of public information.
2. The Code of Ethics of Lithuanian Journalists and Publishers that regulates professional ethics of journalists and publishers in the area of public information only partly complies with the general content and formal principles of professional codes of ethics. Its nature is contradictory as it is addressing two essentially different professional groups. It does not express the postulates of universal ethics and uses legal norms. In fact it repeats the legal norms present in the following legal acts: the Law on the Provision of Information to the Public, the Law on the Protection of Minors Against the Detrimental Effect of Public Information, the Law on the Personal Data Protection, and the Law on Copyright and Related Rights. This contradicts the principles of interaction between legal and moral norms.
3. The analysis of the decisions taken by the Lithuanian Commission of Journalist and Publishers Ethics in relation to the activity of the regional editorial offices shows that the most typical violations of the Code in terms of content are: the inability to discriminate between news and opinions, ignoring variety of opinions, non-critical assessment of sources, illegal and unethical ways of information collection, ignoring the right to respond, publicizing of unreliable, unchecked facts and unjustified accusations, publicizing news about family conflicts, settling personal scores between media and their employees.
4. The most frequent violations of the Code of Ethics in regional periodical press can be divided into two groups: intentional (violation of personal rights, such as privacy, honour and dignity, or reputation) and unintentional happening because of the lack of professional competence.
5. The empirical research data shows that in 2000–2010 the Supreme Court of Lithuania has investigated 45 cassation appeals about the infringements of persons' rights in regional periodical press. The regional periodical press mainly violates the following main human values: honour and dignity, protection of private life, the right to ones image.

6. The complex investigation reveals that the editorial offices of regional periodical press do not fully use the mediation possibilities in the deals of litigation (i.e. do not apply preliminary reconciliation procedure).
7. The analysis of the survey of the staff of the editorial offices of local periodicals reveals their perceptions of the factors influencing the emerging legal and ethical violations. It was established that journalists working on the regional level do not consider themselves as the members of professional community united by professional matters and problem solving. This circumstance is one of the barriers to implement an effective system of media accountability.
8. The staff members of regional editorial offices have identified the lack of qualified journalists as a main factor diminishing the competitiveness of the regional media.
9. The survey of the staff of the editorial offices of regional periodicals also helped to identify a number of lesser factors that have an impact on the occurrence of publications violating the legal and ethical norms in regional periodical press:
 - 9.1. One third of respondents do not think that the source and the published information should be reliable, which indicates low professional competence;
 - 9.2. The situation when the owner of a periodical publication may press a journalist to infringe the Law on the Provision of Information to the Public and the Code of Ethics of Journalists and Publishers when preparing a publication is possible in the regions;
 - 9.3. The press workers in the regions do not trust the media self-regulation institutions as capable to defend the creative independence and the right to self-expression of a journalist against the power demonstrations of media owners;
 - 9.4. The legal and ethical violations in the regional periodical press are related to the fact that regional and local media do not possess internal ethical rules.
10. While checking the hypotheses it was established that the occurrence of the publications that can provoke legal disputes in the regional and local periodical press is directly related to:

- Insufficient functioning of the self-regulation mechanism of the public information media in the country;
- The fact that a journalist is accountable to an owner of a public information medium for the content of a publications;
- The opinion of the staff of regional periodical press that a reader does not pay attention to the name of a journalist when selecting reading material.

Santrauka

Tiriamoji problema. Teisės ir etikos normų santykio raiška atsakingos žiniasklaidos sistemoje. Tai labai platus laukas, kuriame veikia žiniasklaidos priemonės vidaus ir išorės veiksniai, talpinantys redakcijos organizacinę kultūrą, žurnalistų darbo principus, žiniasklaidos priemonės santykį su auditorija ir pan. Keičiantis ekonominio ir politinio gyvenimo realijoms, keičiasi ir regioninės bei vietinės spaudos funkcijos, bendravimo su skaitytojų auditorija formos, žurnalistinių tekstų pateikimo formos ir struktūros, apskritai komunikacinė kultūra viešojoje erdvėje. Žiniasklaidos priemonių įtaką skaitytojui komunikaciniu, politiniu, etiniu ir kitais aspektais yra nagrinėję mokslininkai G. Aleknonis (2010), A. Balčytienė (2008 b), K. Juraitė (2008), A. Nugaraitė (2008 a), Ž. Pečiulis (2010 a; 2010 b; 2010 c), A. Vaišnys (2004, 2008). Tačiau iki šiol nemėginta nustatyti, kas sudaro žurnalisto teisinę ir etinę atsakomybę, analizuoti ir sisteminti profesinės etikos pažeidimus, būdingiausių teisės pažeidimų tendencijas, tirti, kaip žiniasklaidos priemonių darbuotojai suvokia, kas daro įtaką etikos ir teisės pažeidimų atsiradimui jų žurnalistinėje veikloje. Vien tik per 2005–2010 metų laikotarpį šalies pirmosios instancijos teismai dėl asmens pažeistų teisių išnagrinėjo 677 ieškinius. Daugiau nei pusė jų pateikta visuomenės informavimo priemonėms – 27,32 proc. ieškinių buvo pateikta regionų ir vietinės spaudos redakcijoms, 17,88 proc. – nacionalinių dienraščių redakcijoms, 8,42 proc. televizijos transliuotojams. Kaip šalyje laikomasi atsakingos žiniasklaidos principų? Ar iš viso jų laikomasi? Tad kokioje socialinėje ir ekonominėje aplinkoje darbuojasi regioninės ir vietinės žiniasklaidos priemonės žurnalistai ir kaip jie ją vertina?

Tyrimo aktualumas ir problemos ištirtumas. Žurnalistikos teoretikai savo darbuose pažymi, kad svarbiausi pokyčiai žurnalistikoje prasidėjo keičiantis visuomenės informavimo priemonių¹² nuosavybės formai (Jastramskis, 2009; Nugaraitė, 2008 a; Pečiulis 2010 a; 2010 b). Per du nepriklausomybės dešimtmečius šalyje savitai klostėsi žiniasklaidos priemonių nuosavybės santykiai. Nuo pirminio privatizavimo etapo, kai miesto ar rajono laikraščių redakcijų akcijos buvo atitinkamai išdalytos redakcijų darbuotojams, iki redakcijų – uždaryjū akcinių bendrovių akcijų pardavimo asmenims, nieko bendra neturintiems su redakcijų darbu, naujų žiniasklaidos priemonių steigimo ir

¹² Disertacijoje terminai visuomenės informavimo priemonė ir žiniasklaidos priemonė vartojami kaip sinonimai.

jų plėtojimo kaip savarankiško verslo. Nors žiniasklaidos sistemos pasikeitimai labiausiai siejami su socialiniais pokyčiais visuomenėje bei politinėmis transformacijomis, didelę įtaką tam darė ir technologinė bei ekonominė pažanga (Balčytienė, 2009 b; Vaišnys, 2003). Todėl galima būtų skirti išorinius ir vidinius veiksnius, lėmusius visos žiniasklaidos ir jos sistemos persitvarkymus ne tik ekonominiu ir teisiniu aspektais, bet svarbiausia – žurnalistikos turinio ir formos prasme.

Žiniasklaidos priemonių veiklos principus, teises, pareigas ir atsakomybę reglamentuoja šalyje galiojantys teisės aktai. Analizuojant visuomenės informavimo priemonių ir jų žurnalistų veiklą teisiniu aspektu, atkreiptinas dėmesys, jog tai – išskirtinai nacionalinės teisės dalykas. Lietuviškos žiniasklaidos teisės problemas savo darbuose nagrinėja L. Meškauskaitė (2004; 2005), A. Norkūnas (2001; 2002; 2003). Įvertinus, kad dažnai šios teisės šakos problemos ašis yra pažeistos asmens teisės, šituo aspektu ypač reikšmingi Lietuvos teisės mokslininkų V. Mikelėno (1995; 1999; 2002; 2003), D. Jočienės (2000; 2001 a; 2001 b; 2007; 2010), E. Kūrio (2001 a; 2001 b), K. Jovaišo (2004), E. Žiobienės (2002; 2005; 2006) darbai, kuriuose nagrinėjami konstitucingumo principai ir vertybinės nuostatos, Europos žmogaus teisių ir laisvių konvencijos taikymo aspektai nacionalinėje teisėje, asmens konstitucinių teisių gynimo būdai, aptariami Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikos klausimai.

Tiek užsienio, tiek Lietuvos teisės, filosofijos, etikos ekspertai E. Barendtas (2000), M. Feintuckas (2006), Ch. Frostas (2000), W. Overbeckas (2007), S. Arlauskas (2000, 2001), A. Vaišvila (2005; 2009), E. Venckienė (2008) akcentuoja, kad spaudos laisvė yra esminė žmogaus teisių į minties, diskusijos, nuomonių įvairovės, teisingą informaciją dalis. Taigi šios nuostatos, kaip ir bendražmogiškos etinės vertybės, suvokiamos ir priimtinos plačiąja prasme, o ne lokaliu masteliu.

Daugelis teoretikų ir praktikų pastebi, kad viešojoje erdvėje šiuo metu įsiveši negeros moralės principai (V. Gudonienė, 1997; R. Juozapavičius, 1997; L. Tapinas, 1997; L. Bielinis, 2005; K. Jovaišas, 2007; J. Zelezny, 2010). Dažnai net globaliu mastu tokią situaciją mėginama aiškinti (ir teisinti) nuosavybės priklausomybe, žiniasklaidos „laisvėjimu“, tuo, kad teisė ir etika nėra suderinami dalykai, ypač laisvos rinkos sąlygomis, ir pan. (Moore'as, 1999; Moore'as, Murray'as, 2007; McQuailas, 1992). Antra vertus, 2011 metų žiniasklaidos skandalai, sukrėtę Didžiąją Britaniją, verčia giliau ir plačiau apmąstyti žiniasklaidos priedermes, ypač teisės ir moralės aspektu. Neetiški ir

neteisėti informacijos rinkimo būdai, pasirodo, neišvengiami ir senosiose demokratijose. Tai aktuali problema sparčiai globalėjančioje žiniasklaidoje. Dėl neteisėto pokalbių telefonu klausymosi kilusio skandalo 2011 metų liepos 10 d. buvo uždarytas britų leidinys „News of the World“¹³. Tyrimo metu paaiškėjo, jog žiniasklaida pažeidė maždaug 4 000 asmenų teises. Tarp nukentėjusiųjų – visuomenės veikėjai, aktoriai, Afganistane ir Irake žuvusių karių artimieji, Londono teroro aukų šeimos, rezonansinių kriminalinių nusikaltimų aukos ir jų artimieji. Negana to, tyrimas atskleidė, kad dalį informacijos žiniasklaidos atstovai gaudavo iš informatorių, dirbančių Jungtinės Karalystės policijoje, kuriems už „nutekintą“ informaciją buvo mokama iki 50 000 dolerių¹⁴. Beje, skandalo įkarštyje tarptautinio žiniasklaidos tinklo savininkas Rupertas Murdochas, pakviestas į specialius klausymus britų parlamente, teigė, jog nei jis, nei jo verslo kompanionai apie tokį neetišką ir neteisėtą darbuotojų elgesį nieko nežinojo ir kaltino paprastus redakcijos darbuotojus bei redakcijų vadovus¹⁵. Britų parlamente pradėtas svarstyti ir netgi kvestionuoti R. Murdocho žiniasklaidos bendrovių *a priori* poveikis viešajai nuomonei, ypač savo verslo tikslus pridengiant viešuoju interesu ir visuomenės teise žinoti.

Kaip Lietuvoje realizuojama teisė į saviraišką, kaip garantuojamos piliečio teisės į privataus gyvenimo apsaugą išsamiai aptaria Žmogaus teisių stebėjimo institutas kasmet rengiamose analitinėse apžvalgose¹⁶, ir tai yra vertinga medžiaga tyrimams bei prognozavimui, ką reikėtų daryti šalyje, kad būtų gerbiamos ir ginamos žmogaus teisės, ypač viešojoje erdvėje. Žurnalistų etikos inspektorius, kasmet teikdamas tarnybos veiklos ataskaitas, taip pat kas dveji metai rengdamas analitines veiklos apžvalgas, pateikia išsamią informaciją apie situaciją šalies visuomenės informavimo priemonių sektoriuje¹⁷. Tačiau visa stebėsenos ir kontrolės institutų informacija daugiausia tik konstatuoja esamą padėtį, kad Lietuvos žiniasklaida ne visada sugeba atsakingai elgtis su

¹³ Leidinio istorija prasidėjo 1843 metais, o auditorija sudarė 2,6 mln. skaitytojų.

¹⁴“Phone-hacking scandal:Timeline”. BBC News. 12 July 2011. <http://www.bbc.co.uk/news/uk-14124020>. [Žiūrėta 2011-09-04]; Bernstein, Carl. “Is Phone-Hacking Scandal Murdoch's Watergate?” *Newsweek* 11 July 2011. <http://www.thedailybeast.com/newsweek/2011/07/10/murdoch-s-watergate.html>. [Žiūrėta 2011-09-04]

¹⁵ “Rupert Murdoch attacked at Parliament, appears unharmed”. *Los Angeles Times*. 19 July 2011. <http://latimesblogs.latimes.com/entertainmentnewsbuzz/2011/07/murdochs-struggle-to-defend-themselves-before-parliament.html>. [Žiūrėta 2011-09-04]

¹⁶ Nevyriausybinė organizacija - Žmogaus teisių stebėjimo institutas, įkurtas 2003 metais, analitines apžvalgas rengia nuo 2004 metų. Prieiga per internetą:<http://www.hrmi.lt/>

¹⁷ Žurnalistų etikos inspektorius nuo 2001 metų VII įpareigotas kas dveji metai rengti analitines ŽEI veiklos apžvalgas.

visuomenės jai suteiktomis teisėmis. O kas tai lemia, kokie veiksniai daro įtaką tokiai žiniasklaidos, jos darbuotojų elgsenai giliau netiriama. Išskyrus atskirų visuomenės veikėjų komentarus, publicistines apžvalgas periodikoje apie tai, ko reikėtų kultūringo dialogo kūrimui šalies žiniasklaidoje, konkrečių pasiūlymų nėra. Dažniausiai viešųjų diskusijų fone esama padėtis mėginama aiškinti laisva rinka, valstybės politika, žodžio laisve. Tokiame kontekste tarsi nepatogu ir nešiuolaikiška iš esmės kalbėti apie žiniasklaidos, t. y. visuomenės informavimo priemonių, sektoriaus ir jame dirbančių specialistų pareigas, profesinę kompetenciją ir etiką. Galbūt tai lemia aplinkybė, jog Lietuvoje nėra išsamių, akademinų studijų, kurių rezultatai padėtų prognozuoti ir projektuoti žiniasklaidos perspektyvą. Vis dėlto *Transparency International* Vilniaus skyriaus iniciatyva Lietuvos žiniasklaidos atsakingumo sistemos buvo tyrinėtos. 2007 metais Šiaurės Ministrų Tarybos biuro Lietuvoje finansuoto projekto „Skaidresnės žiniasklaidos link“ tikslas buvo įvertinti šalies žiniasklaidos skaidrumą, naudojant tiesioginio interviu metodą su fokusuotomis verslininkų grupėmis. Kitas, 2009 metais *Transparency International* Vilniaus skyriaus surengtas žvalgomasis žiniasklaidos tyrimas Lietuvoje, vykdant bendrą žiniasklaidos atskaitingumo Latvijoje, Lietuvoje ir Švedijoje tiriamąjį projektą. Svarbiausia, kad čia taip pat buvo sprendžiama ta pati visuomenei atsakingos žiniasklaidos problema, tik pasirinkti tyrimui universalios tematikos dienraščiai „Lietuvos rytas“ ir „Respublika“ bei verslo dienraštis „Verslo žinios“, koncerno „Achemos grupė“ laikraštis „Lietuvos žinios“ ir 2007 metais žiniasklaidos rinkoje pasirodęs miesto dienraštis „Vilniaus diena“. Šio tyrimo išvadose apie Lietuvą nurodoma, kad atsakingos žiniasklaidos reikalavimus, skaidrumo kriterijus, siekdami kokybiškai dirbti, šalies dienraščiai tik pradeda taikyti, o visų tiriamųjų kontekste – mūsų šalies leidiniai atsilieka tiek nuo Švedijos, tiek nuo Latvijos žiniasklaidos priemonių.

Žiniasklaidos teisės ekspertė L. Meškauskaitė (2004) aktualizuoja žurnalisto teisinio statuso šiuolaikinėje visuomenėje bei žurnalisto teisių ir pareigų balanso problemą. Nors pirmoji Visuomenės informavimo įstatymo¹⁸ redakcija buvo priimta

¹⁸ Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, šalyje visuomenės informavimą reglamentavo Spaudos ir kitų masinės informacijos priemonių įstatymas, priimtas 1990 m. vasario 9 dieną Lietuvos TSR Aukščiausioji Taryba. 1988 m. susikūrus Sąjūdžiui, masinės informacijos priemonės savo turiniu pradėjo laisvėti, nebuvo tiesioginio priklausymo nuo Maskvos politikos, todėl respublikos kūrybinių sąjungų atstovai ir teisininkai parengė gana demokratišką įstatymo projektą. Specialus žiniasklaidai skirtas įstatymas buvo priimtas 1996 m. liepos 2 dieną.

1996 metais, vėliau koreguota keletą kartų (2000, 2006), žurnalisto sąvokos turinys per penkiolika metų nepakito. Žurnalistu šalies visuomenės informavimo priemonėse gali dirbti asmuo, turintis bet kokią išsilavinimą (arba išvis neįgijęs jokio). Mokslininkai G. Aleknonis (2010), A. Balčytienė (2009 a), K. Juraitė (2008), A. Nugaraitė (2008 b), Ž. Pečiulis (2009), A. Vaišnys (2004) žurnalistų profesinės kompetencijos klausimus savo darbuose aptaria plačiai, tačiau įstatymų leidėjai šios visuomenei atsakingos profesijos atstovų teisinio statuso, ypač išsilavinimo aspektu, nesiryžta tiksliau apibrėžti.

Kalbant apie žurnalistų kaip profesinės bendrijos atstovų atsakomybę, būtina pasakyti, kad šitos profesijos atstovų atsakomybė yra tiesiogiai susijusi su jų pareigomis. Visuomenės informavimo įstatymo (toliau – VIĮ) 41 straipsnis nustato žurnalisto pareigas, kurios suponuoja ir jo atsakomybę¹⁹. Žurnalistų profesinės etikos standartai išdėstyti Lietuvos Žurnalistų ir leidėjų etikos kodekse²⁰. Vis dėlto profesinė žurnalistinė veiklos specifika turi dar vieną labai svarbų dalyką – asmens moralinę atsakomybę savo profesinei gildijai ir savo skaitytojui. Tai pirmiausia priklauso nuo individo vidinės kultūros ir išsilavinimo, patirties ir psichologinės pusiausvyros. Viso to nereglamentuoja jokie įstatymai, tačiau nustato asmens – konkretaus žurnalisto moralinių ir dorovinių vertybių sistema. Taigi žurnalisto atsakomybės lauką sudaro trys sudedamosios: Visuomenės informavimo įstatyme nustatytos pareigos, Lietuvos Žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso normų visuma ir individuali žurnalisto vertybių sistema. Nuo ko priklauso šių trijų žurnalisto atsakomybės sudedamųjų darna? Ar įmanoma toji darna šiandienos visuomeniniame, politiniame, ekonominiame gyvenime? Stebint šių dienų realijas žiniasklaidos kontekste, dažnai kyla klausimas, ar įstatymo nuostatos ir Etikos kodekso normos tikrovėje netampa deklaratyviomis frazėmis.

Darbo autorės manymu, itin svarbus žiniasklaidos segmentas yra šalies regioninė ir vietinė spauda, naujienų atrankos – artumo kriterijumi esanti tiesiog šalia savo skaitytojo. Šios rūšies periodika informuoja ir analizuoja pačias aktualiausias bei opiausias vietos problemas. Tokie laikraščiai ne tik geriausiai fiksuoja vietinės valdžios veiklą, bet gerokai giliau atskleidžia vietos gyventojų gyvenimą. Keičiantis Visuomenės informavimo įstatymo redakcijoms nuo 1996 iki 2010 metų, kito ir regioninio bei vietinio laikraščio apibrėžtys. Būtent iki 2006 metų anksčiau vadintas miesto ir rajono

¹⁹ Visuomenės informavimo įstatymo pakeitimo įstatymas. Valstybės žinios. 2006, Nr. 82-3254.

²⁰ Patvirtintame 2005 metų balandžio 15 d. žurnalistų ir leidėjų organizacijų atstovų susirinkime.

laikraštis įvardytas *vietiniu laikraščiu*, nes tai laikraštis, platinamas vieno miesto ar rajono savivaldybės teritorijoje, ir šio laikraščio ne mažiau kaip 90 procentų tiražo išplatinama vieno miesto ar rajono savivaldybės teritorijoje. *Regioninis laikraštis* – tai laikraštis, kuris platinamas Lietuvos Respublikos apskričių teritorijose ir kurio ne mažiau kaip 90 procentų tiražo išplatinama vienos apskrities teritorijoje²¹. Kadangi beveik visas laikraščio tiražas išplatinamas konkrečioje vietovėje, regioninis ir vietinis laikraštis pirmiausia ir pasižymi artumu savo skaitytojui.

Lietuvos spaudos statistikos duomenimis, 2009 metais šalyje buvo leidžiami 297 pavadinimų laikraščiai. Be nacionalinių dienraščių ir profesinės spaudos, didžioji jų dalis – regionų ir vietinė periodika. Nors 2009 metais šalyje išleistų laikraščių metinis tiražas smuko net penktadaliu lyginant su 2000 metų duomenimis, tačiau vien tik vienkartinis šių spausdinių tiražas sudarė 2 611 000 egzempliorių, o metinis bendras tiražas buvo 290 778 000 egzempliorių. Pagal laikraščių išleidimo vietą daugiausia jų leidžiama Vilniaus, Kauno, Šiaulių, Klaipėdos ir Panevėžio apskrityse. Nepaisant to, kad per pirmąjį XXI amžiaus dešimtmetį Lietuvoje leidžiamų laikraščių skaičius sumažėjo beveik 70, o 2010 metais užfiksuota, kad 54,9 proc. šalies namų ūkių naudojami interneto prieiga²², spausdintas žodis vietinio laikraščio forma tebelieka svarbi regiono gyventojų informavimo ir komunikacijos priemonė.

Darbo objektas – Lietuvos regioninės ir vietinės periodikos redakcijų teisės ir etikos pažeidimai 2000–2010 metais.

Darbo tikslas – nustatyti, kaip laikomasi teisės ir etikos normų Lietuvos regionų ir vietos visuomenės informavimo priemonėse ir kas tai lemia.

Darbo uždaviniai:

1. Nustatyti, kas sudaro žurnalisto teisinę ir etinę atsakomybę;
2. Išanalizuoti profesinės etikos pažeidimų pobūdį regioninėje periodikoje (2000–2010);
3. Nustatyti būdingiausius teisės pažeidimus regioninėje periodikoje (2000–2010);

²¹ Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo pakeitimo įstatymas. Valstybės žinios. 2006, Nr. 82-3254.

²² Lietuvos Statistikos departamento duomenų bazė. Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280> [Žiūrėta 2011-05-04]

4. Ištirti, kaip vietinės periodikos redakcijų darbuotojai suvokia, kokie veiksniai daro įtaką etikos ir teisės pažeidimų atsiradimui.

Tyrimo metodologija. Tyrimas pagrįstas žiniasklaidos socialinės atsakomybės teorija, o tyrimo dizainas projektuotas pagal prancūzų mokslininko C. J. Bertrando atsakingos žiniasklaidos sistemų modelį, kuris plačiau pristatomas teorinėje dalyje.

Darbe naudoti mokslinio tyrimo metodai – loginė, lyginamoji ir kompleksinė šaltinių analizė, kritinis aprašomasis ir analitinis metodai, taip pat sociologiniai ir sisteminiai tyrimo metodai, turinio analizė, kiekybinė ir kokybinė duomenų analizė, aprašomoji statistika, analitinė teismų praktikos apžvalga.

Darbo mokslinis naujumas, teorinis reikšmingumas, praktinė nauda.

Darbo naujumą sudaro regionų ir vietinės spaudos veiklos 2000–2010 metais nagrinėjimas teisiniu bei etiniu aspektais. Tai kol kas pirmas tokio pobūdžio tyrimas. Darbo autorė, aptardama tyrimo kontekstą, įvardija funkcinius ir norminius VIP reguliavimo ir savitvarkos institutų aspektus; taip pat darbe pateikiama autorės atlikta Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso ir Visuomenės informavimo įstatymo normų lyginamoji analizė, pirmą kartą pateikiama savitvarkos institucijos – Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos sprendimų, priimtų dėl regioninės žiniasklaidos redakcijų veiklos, analitinė apžvalga bei regioninės periodikos teismų praktika, suformuota per pirmąjį XXI amžiaus dešimtmetį. Darbo teorinį bei praktinį naujumą taip pat sudaro ir sociologinė apklausa, kurioje dalyvavo 120 regioninių ir vietinių laikraščių redakcijų darbuotojų. Apklauskos ašinė linija vienija pagrindinius atsakingos žiniasklaidos sistemos komponentus, kuriuos savo darbuose įvardija C. J. Bertrandas. Šio tyrimo metu suformuluotos ir patikrintos hipotezės leidžia formuluoti rekomendacinio pobūdžio išvadas, kurios galėtų pasitarnauti šalies žurnalistams dirbti taikant atsakingos žiniasklaidos principus.

Ginamieji teiginiai:

1. Nors formaliai Lietuvoje egzistuoja pagrindinės atsakingos žiniasklaidos sistemos elementai (Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas ir Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos komisija), visuomenės informavimo priemonių savireguliacijos²³ mechanizmas veikia neefektyviai, nes profesinės etikos kodeksas yra pagrįstas ne etinių

²³ Darbe sinonimiškai vartojamos sąvokos savireguliacija, savitvarka. Pirmoji įtvirtinta Visuomenės informavimo įstatyme, antroji – labiau vartojama žurnalistų bendruomenės kalboje.

principų, o tam tikrų įstatymų nuostatomis, žurnalisto profesinės kompetencijos statusas įstatymiškai nėra apibrėžtas.

2. Teisinių ir etinių pažeidimų pobūdis iš esmės labai panašus ir daugiausia susijęs su Etikos kodekse įtvirtintomis teisės normomis, kurios perkeltos iš įstatymų. Ir nors tiriamuoju laikotarpiu teisinės normos kito, teisinio vertinimo pagal įstatymus kriterijai yra kur kas nuoseklesni, negu etikos komisijos.

3. Lietuvos regioninės spaudos praktika patvirtina C. J. Bertrando teiginį, kad verslas veikia žurnalistų darbą. Verslo praktikai regionų žiniasklaidos sektoriuje būdinga tai, kad VIP savininkas gali kištis į žurnalisto kūrybinę veiklą, versdamas žurnalistą nusižengti teisei ir etikai. Žurnalistų galimybes priešintis spaudimui riboja tai, kad už turinį jie atsiskaito savininkui, silpnas žiniasklaidos savireguliacijos mechanizmas ir įsitikinimas, kad skaitytojams nesvarbi laikraščio medžiagos autorystė.

4. Negalima tvirtinti, kad teisės pažeidimai Lietuvos regioniniuose laikraščiuose būtų susiję su politinių ir finansinių grupių interesų atspindėjimu. Tačiau tyrime ryškėjantys vietos politikų ir žiniasklaidos savininkų ryšiai (ir net sutapimas) rodo, kad vietos politikų įtaka gali reikštis kaip žiniasklaidos priemonių savininkų valia (spaudimas).

5. Visuomenės informavimo priemonės vidaus elgesio taisyklės (etikos kodeksas) galėtų būti jos savitvarkos instrumentu, padedančiu sutarti leidėjui ir žurnalistui, taip pat padidintų asmeninę žurnalisto atsakomybę. Regioninės spaudos redakcijų darbuotojų įsitikinimu, žiniasklaidos priemonių vidaus elgesio (etikos) taisyklės ir padidintų asmeninę žurnalisto atsakomybę, tačiau kol kas nė viena Lietuvos regioninio laikraščio redakcija tokių taisyklių neturi. Taigi, nors regionų žurnalistai sąmoningai suvokia problemą, jų savimonė ir profesionalumas dar nepakankami, kad jie galėtų imtis vieningų veiksmų.

Darbo struktūra ir apimtis, turinys. Darbą sudaro įvadas, trys skyriai su poskyriais, išvados, literatūros ir šaltinių sąrašas. Darbe pateikiama 13 autorės sudarytų lentelių ir 10 paveikslų bei 12 darbo priedų. Pirmosios dvi darbo dalys skirtos tyrimo teorinei prieigai ir tyrimo kontekstui, trečioji dalis - empiriniam tyrimui.

Pirmajame skyriuje naudojant literatūros analizės, sintezės ir apibendrinimo metodus, analizuojamos žiniasklaidos sudėtinės dalys, išryškinant atsakingos žiniasklaidos sistemos modelį, kurį siūlo prancūzų mokslininkas C. J. Bertrandas (2000),

taip pat atskleidžiamas teisės ir moralės santykis bei sąveika. Viešosios erdvės samprata, suformuluota J. Habermaso, regima kaip socialinis ir komunikacinis laukas, kuriame visiems suteikiama galimybė išsakyti savo argumentus viešais klausimais (1989[1962]). Tokiu būdu ir formuojama viešoji nuomonė, galinti tapti demokratinės valstybės politinių sprendimų priėmimo pagrindu. Taigi žiniasklaida yra vienas svarbiausių tos sampratos elementų, veikiantis tiek socialiniu, tiek ir komunikaciniu aspektais. J. Habermasas išskiria dvi moderniosios viešosios erdvės plėtojimo tendencijas. Pirmosios atstovai žiniasklaidą suvokia kaip tarpininę ir demokratijos puoselėtoją, laiko centrine viešosios nuomonės puoselėjimo ašimi. Antrosios tendencijos šalininkai, pasak J. Habermaso, nors ir pripažįsta žiniasklaidos reikšmę viešosios nuomonės formavimui, vis dėlto ją traktuoja kaip veikiamą rinkos ekonomikos, todėl veikiamą tam tikrų grupių ir tampančią grumtynių lauką, siekiant politinių naujienų kontrolės (Habermas, (1989[1962])). D. McQuailas teigia, kad žiniasklaida turėtų būti suvokiama ne kaip institucija, daranti poveikį kultūrai, o kaip esminis socialinių vertybių ir reikšmių nustatytojas ir rodiklis (1994). Todėl tai sietina su tuo, kad žiniasklaida visuomenės gyvenime gali būti vienu iš pagrindinių socialinių normų, taisyklių, elgesio modelių šaltinių. Amerikos žurnalistikos teoretikai, išryškindami pagrindinį žurnalistikos tikslą – pareigą suteikti piliečiams informaciją, būtiną laisvei ir savivaldai plėtoti, taip pat pabrėžia, kad žurnalistika visų pirma yra *įsipareigojimas tiesai* (Kovach, Rosenstiel, 2001). Atkreiptinas dėmesys į vartojamus terminus – žiniasklaida ir žurnalistika. Lietuviškoje terminijoje jau įsitvirtino tradicinės šių dviejų sąvokų apibrėžtys. Žurnalistiką ir žiniasklaidą jungia veikla, susijusi su informacijos atranka ir jos sklaida. Tačiau, jei žurnalistika įvardijama kaip profesinė veikla, pagrįsta visuomeniškai svarbios informacijos rinkimu, tyrimu, apdorojimu ir periodiniu platinimu, tai žiniasklaida suprantama gerokai plačiau. Tai yra organizuotas informacijos skleidimas, kurį atlieka viešosios informacijos rengėjai ir visuomenės informavimo priemonių sistema. Taip pat lietuvių autoriai nurodo, kad žurnalistika laikomos ir spaudoje paskelbtos publikacijos, perduotos radijo ir televizijos laidos (Žurnalistikos enciklopedija, 1997). Taigi šiame darbe kalbėdami apie konkrečius žurnalistinės veiklos rezultatus – publikacijas vartojame žurnalistikos terminą, o žiniasklaidos terminas apima visuomenės informavimo priemones, kai jų veiklą analizuojame organizacijos, savarankiško ūkio subjekto aspektais. Žiniasklaidos atsakingumo koncepcijos esmė – pačių žurnalistų

pastangos kontroliuoti žiniasklaidos kokybę. Šiame procese, C. J. Bertrando teigimu, neturi būti jokio valstybės prievartinio kišimosi. Pagrindinis svirtas tokioje sistemoje turėtų būti pačių žiniasklaidos priemonių ir jų darbuotojų moralinis spaudimas, įsipareigojimas elgtis etiškai (Bertrand, 2003:3). Tai pirmasis žiniasklaidos kokybės garantas. Mūsų šalies atveju, tai turėtų būti efektyviai veikianti visuomenės informavimo priemonių savitvarka, kurią sąlyginai galima būtų pavadinti atsakingos žiniasklaidos sistema (AŽS). C. J. Bertrandas, nagrinėdamas įvairių šalių žurnalistų etikos kodeksus, retoriškai klausia, kas gi juos rašo, kad sava valia jų nesilaikoma. Šios išvalgos labai aktualios analizuojant Lietuvos regioninės periodikos ir jos darbuotojų situaciją 2000–2010 metais. Teisė ir moralė yra pagrindiniai visuomeninių santykių reguliatoriai. Teisės ir moralės normos yra socialinės normos, todėl turi daug bendrų bruožų. Pirmiausia teisės ir moralės normos sutampa pagal veikimo objektą. Abidvi apima visą visuomenę, jos grupes bei sluoksnius, besiremiančius vienomis ar kitomis moralės ir teisės nuostatomis. Įvairios visuomenės grupės gali vadovautis įvairiomis moralės nuostatomis ir įvairiomis teisinėmis idėjomis. Teisės ir moralės normos išreiškia žmonių interesus, poreikį juos apsaugoti nuo individų agresyvių tarpusavio santykių. Tačiau tarp teisės ir moralės normų egzistuoja ir principiniai skirtumai. Teisės normos pasireiškia valstybės prievarta, o moralės normos – visuomenės nuomone, žmonių savimone ir jų vidiniais įsitikinimais. Moralės normos daro įtaką didesnei visuomeninių santykių sferai, nei teisės normos. Teisės ir moralės normų skirtumas pasireiškia ir tuo, kad teisės normos išreiškia tik socialiai aktyvios visuomenės interesus, o moralės normos – visos visuomenės interesus. Todėl šias nuostatas galima taikyti ir žiniasklaidos kaip socialinio reiškinių analizavimui.

Antrajame skyriuje, įvertinus šalies nacionalinius žiniasklaidos veikimo lauko ypatumus, parodomas tyrimo kontekstas. Pristatoma teisinė bazė, reglamentuojanti šalies visuomenės informavimo priemonių veiklą, analizuojamos žiniasklaidos reguliavimo ir savitvarkos institucijų kompetencijos funkciniais ir normų aspektais. Natūralu, jog XX–XXI amžių sankirtoje tyrinėtojų dėmesys pakrypo profesinių etikos kodeksų įgyvendinimo link. Kone pagrindinė prielaida realiai įgyvendinti kodeksus, tyrėjų nuomone, yra būtinybė, kad šis dokumentas nei profesinei grupei, nei organizacijai nebūtų „nuleistas“ iš viršaus (Lusting, 2004:125-140). Taip pat manoma, jog tokio pobūdžio dokumentas neturi atlikti inkvizitoriausių funkcijų, o kiekvienam tam tikros

profesijos atstovui turėtų būti patariamuoju vadovu, profesinės etikos prasme norint priimti teisingą sprendimą. Visuose kodeksuose kalbama apie vertybes (sąžiningumą, garbingumą etc.), taisykles arba principus, kurių dera paisyti (vengti interesų konflikto ar jo įvaizdžio susidarymo), taip pat siektinus idealus (tarnauti visuomenės – viešajam interesui etc.). Kodeksuose dėmesys skiriamas ne tik profesinei, bet ir universaliajai, visuotinai priimtinajai etikai. Individo asmeninė moralė ragina vadovautis aukščiausiais teisingumo, sąžiningumo, padorumo, nešališkumo standartais, kurie bendriausia forma yra išdėstyti Dekaloge. Profesiniuose kodeksuose elgesys pirmiausia vertinamas profesiniu aspektu. Būtent profesinės vertybės reikalauja tarnauti humanistiniams interesams, siekti profesinio tobulumo. Kai kurių profesijų, organizacijų nariams privalu laikytis valstybėje priimtų, įstatymais įtvirtintų tam tikrų reglamentų, normų ar draudimų. Taikant atsakingos žiniasklaidos sistemos modelį, tokiu principu pagrįstas etikos kodeksas turėtų garantuoti žiniasklaidos savitvarkos veikimą, nes pačių žiniasklaidos dalyvių – žiniasklaidos darbuotojų prisiimti moraliniai – vidiniai įsipareigojimai taptų žiniasklaidos kokybės patikros kriterijumi. Naudojant lyginamąjį ir kompleksinį šaltinių bei turinio analizės metodus, pristatomi profesinių etikos kodeksų tikslai, forma ir turinys, aptariamas Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas (Kodeksas) analogiškų dokumentų kontekste, išryškintos pagrindinės Kodekso struktūrinės dalys, nuostatos ir jų taikymo ypatybės. Be to, šiame skyriuje pateikiami Kodekso ir Visuomenės informavimo įstatymo lyginamosios analizės rezultatai.

Trečiasis darbo skyrius – empirinis tyrimas, kurį sudaro iš esmės trys susieti tyrimai. Kadangi Lietuvoje žiniasklaidos veikla ir profesinė etika reglamentuota teisės aktu, prieš atliekant tyrimą reikėjo išsamiau aptarti tyrimo kontekstą, atlikti papildomą dokumentų analizę. Tai leido nustatyti, kas sudaro žurnalistų teisinę bei etinę atsakomybę. Šis įdirbis buvo reikalingas tyrimo aiškumui bei siekiant jo pagrįsto patikimumo. Tyrimo projekciją lėmė tiriamosios problemos platumas. Teisės ir etikos normų santykio raišką atsakingos žiniasklaidos sistemoje nuspręsta analizuoti vadovaujantis C. J. Bertrando modeliu, mėginant aprėpti visas sudėtines žiniasklaidos dalis. Todėl tyrimas projektuotas, įvertinus žiniasklaidos funkcijas, žiniasklaidos dalyvius bei rinką, teisę ir etiką. Mėginant nustatyti, kaip Lietuvos regionų ir vietos visuomenės informavimo priemonėse laikomasi teisės ir etikos normų, taip pat ir

priežastis, kas labiausiai tai lemia, buvo pasirinktas trijų pakopų tyrimas, kuriuo galima būtų išsamiau išnagrinėti tiriamąją problemą.

Pirmojoje tyrimo dalyje nagrinėjami Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso pažeidimai regioninėje ir vietinėje periodikoje. Naudojant kiekybinės ir kokybinės turinio analizės metodus tiriami Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos sprendimai, priimti dėl regioninės ir vietinės spaudos 2000–2010 metais. Šioje tyrimo dalyje analizuojamas regioninės periodikos redakcijų etikos pažeidimų, nustatytų žurnalistinėje veikloje, pobūdis.

Antrasis tyrimo blokas – tai regionų teismų praktikos apžvalga, kurioje analizuojamos praktinės problemos, nagrinėjamu laikotarpiu iškilusios visuomenės informavimo priemonių redakcijoms ir žurnalistinių kūrinių autoriams. Naudojant dokumentų turinio analizės metodą nustatyti būdingiausi teisės pažeidimai, dėl kurių kilo teisiniai ginčai publikavus žurnalistinius kūrinius regioninėje spaudoje.

Trečiojoje empirinio tyrimo dalyje, naudojant kiekybinę ir kokybinę duomenų analizę, pateikiami sociologinės regionų redakcijų darbuotojų – redaktorių ir žurnalistų apklausos rezultatai, tikrinamos hipotezės. Apklausos tikslas – nustatyti, kokioje konkurencinėje ir darbo aplinkoje veikia tiriamos žiniasklaidos priemonės ir jų darbuotojai. Taip pat labai svarbu ištirti, kaip vietinės žiniasklaidos darbuotojai suvokia veiksnius, darančius įtaką etikos ir teisės pažeidimų atsiradimui regioninėje periodikoje, vertina žiniasklaidos savitvarką.

Anketos principinės nuostatos atitinka C. J. Bertrando pasiūlyto atsakingos žiniasklaidos sistemos modelio orientyrus. Anketą, skirtą regioninės (vietinės) visuomenės informavimo priemonių vadovams²⁴, redaktoriams, žurnalistams, sudaro 6 dalys, iš viso 82 klausimai, iš kurių 21 – atvirasis. Atvirieji klausimai buvo pateikiami siekiant konkretizuoti atsakymo į uždarąjį klausimą esmę, atskleisti būdingas detales, aiškinantis tam tikro reiškinių aplinkybes. Svarbiausi klausymyno blokai yra sąžininga konkurencija, redakcijų nepriklausomumas, VIP santykiai su vietos valdžia, teisės klausimai, savireguliacijos ir profesinės etikos klausimai.

Apklausos duomenys buvo apdoroti taikant aprašomosios statistikos metodus, statistinės programos įrangos paketą SPSS 13.0, Excel skaičiuoklę. Apjungus visas

²⁴ Kai kurių redakcijų vyriausieji redaktoriai yra ir šių visuomenės informavimo priemonių administracijos vadovai.

tyrimo tris dalis galima daryti bendras išvadas – pirma, nustatant kaip laikomasi teisės ir etikos normų šalies regionų periodikoje; antra – kas per 2000–2010 metų laikotarpį galėjo lemti teisės ir etikos pažeidimus tiriamoje žiniasklaidoje.

Išvados. Išanalizavus Lietuvos regioninės bei vietinės periodikos teisės ir etikos problemas 2000–2010 metais, pagrindines jų atsiradimo priežastis, taip pat įvertinus regionų redakcijų darbuotojų apklausos rezultatus, taikant C. J. Bertrando atsakingos žiniasklaidos sistemos modelį, paaiškėjo, kad esant nustatytų aplinkybių visumai, šiuo metu regioninės žiniasklaidos sektoriuje neveikia atsakingos žiniasklaidos sistemos principai.

1. Tyrimo kontekstas ir dokumentų analizės rezultatai rodo, kad žurnalisto profesinę veiklą reglamentuojančiuose dokumentuose konkrečiai nėra apibrėžtas žurnalisto profesionalumas, jo profesinė kompetencija išsilavinimo aspektu. Tai sudaro prielaidas teisės bei etikos pažeidimams visuomenės informavimo srityje.
2. Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas, reglamentuojantis žurnalistų ir leidėjų profesinę etiką visuomenės informavimo srityje, tik iš dalies atitinka bendruosius profesinių etikos kodeksų turinio ir formos principus, savo prigimtimi yra prieštaringas, nes skirtas dviems iš esmės skirtingoms profesinėms grupėms. Jame neišreikšti universalios etikos postulatai, o naudojamos teisės normos ir atkartojamos Visuomenės informavimo, Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio, Asmens duomenų teisinės apsaugos, Autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugos įstatymų normos. Tai prieštarauja teisės ir moralės sąveikos principams.
3. Išanalizavus Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos sprendimus, priimtus dėl regioninės žiniasklaidos redakcijų veiklos, nustatyta, kad būdingiausi Kodekso pažeidimai pagal turinį yra žinios ir nuomonės neatskyrimas; nuomonių įvairovės ignoravimas; nekritiškas šaltinių vertinimas; informacijos rinkimas neteisėtais ir neetiškais būdais; atsakymo teisės nepaisymas; nepagrįstų, nepatikrintų faktų ir nepagrįstų kaltinimų skelbimas; žinių apie

šeiminius konfliktus skelbimas; asmeninių žiniasklaidos priemonių ir jų darbuotojų santykių suvedinėjimas.

4. Pagal pobūdį dažniausius Etikos kodekso pažeidimus regioninėje spaudoje galima būtų suskirstyti į dvi grupes: tyčiniai (asmens teisių pažeidimas (privatumas, garbė ir orumas arba reputacija) ir žurnalisto profesionalumo stoka.
5. Empirinio tyrimo duomenimis, per 2000–2010 metų laikotarpį Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nagrinėjo 45 kasacinius skundus dėl asmens pažeistų teisių regioninėje periodinėje spaudoje. Labiausiai regioninėje spaudoje pažeidžiamos šios pagrindinės žmogaus vertybės: garbė ir orumas; privataus gyvenimo apsauga; teisė į atvaizdą.
6. Kompleksinis tyrimas rodo, kad sprendamos teisminius ginčus dėl asmens pažeistų teisių regioninės periodikos redakcijos neišnaudoja mediacijos galimybės (t. y. netaikomas šalių ikiteisminis susitaikymas).
7. Išanalizavus, kaip vietinės periodikos redakcijų darbuotojai suvokia, kokie veiksniai daro įtaką etikos ir teisės pažeidimų atsiradimui, nustatyta, kad regionuose dirbantys žurnalistai nesijaučia esą profesinės bendruomenės nariai, kuriuos vienytų profesinių reikalų ir problemų sprendimas. Ši aplinkybė taip pat trukdo įdiegti veiksmingą atsakingos žiniasklaidos sistemą.
8. Tyrime dalyvavę redakcijų darbuotojai regionų VIP konkurencingumo pagrindiniu trukdžiu įvardijo kvalifikuotų žurnalistų trūkumą.
9. Taip pat nustatyta nemažai smulkesnių veiksnių, lemiančių teisės ir etikos normas pažeidžiančių publikacijų atsiradimą regioninėje žiniasklaidoje:
 - 9.1. Trečdalis respondentų neteikia svarbos skelbiamos informacijos ir šaltinio patikimumui, o tai rodo žemą profesionalumą;
 - 9.2. Regionuose įmanoma situacija, jog leidinio savininkas galėtų priversti žurnalistą, rengiantį publikacijas, nusižengti

Visuomenės informavimo įstatymui ar Žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksui;

9.3. Regionuose dirbantys spaudos darbuotojai nepasitiki žiniasklaidos savireguliacinio institutų galia apginti žurnalisto kūrybinę nepriklausomybę bei saviraiškos teisę nuo VIP savininko diktato;

9.4. Teisės ir etikos pažeidimai regionų spaudoje yra susiję su tuo, kad regionų ir vietos žiniasklaidos priemonės neturi vidaus etikos taisyklių.

10. Tikrinant hipotezes nustatyta, kad publikacijų, galinčių sukelti teisinius ginčus, buvimas regioninėje bei vietinėje spaudoje yra tiesiogiai susijęs su:

- nepakankamu šalyje veikiančiu visuomenės informavimo priemonių savireguliacinio mechanizmu;
- faktu, kad už publikacijų turinį žurnalistas turi atsakyti visuomenės informavimo priemonės savininkui;
- regioninės periodikos darbuotojų nuomone, kad skaitytojui nėra svarbi žurnalisto pavardė, renkantis ką skaityti.

Tyrimo rezultatai pristatyti

A. mokslinėse konferencijose:

- 1. Pranešimas „Regiono spaudos darbuotojo atsakomybė teisiniu ir etiniu aspektais“.** Nacionalinė mokslinė konferencija „Sociali ir asociali žurnalistikos dimensija šiuolaikinėje masinėje komunikacijoje“, skirta žurnalisto Juozo Prunskio 100-osioms gimimo metinėms. Vilniaus universitetas ir Vytauto Didžiojo universitetas, 2007 metų gruodžio 7 d.
- 2. Pranešimas „Profesinė etika: sampratos suvokimo ir pajautos problema“.** Tarptautinė mokslinė konferencija „Žurnalisto ir žurnalistikos situacija šiuolaikinės žiniasklaidos sistemoje“, Vilniaus universitetas, 2009 m. lapkričio 5 d.
- 3. Pranešimas „Žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso taikymo ypatumai“.** Nacionalinė tęstinė socialinių mokslų doktorantų ir jaunųjų mokslininkų konferencija „Tarpdisciplininis diskursas socialiniuose moksluose – 3“. Kauno technologijos universitetas, 2011 m. spalio 21 d.
- 4. Pranešimas „Spaudos žanrų klasifikavimo problemos“.** Mokslinė – praktinė konferencija „Žiniasklaida ir žurnalistika tradicinėje ir tinklaveikos visuomenėse. Kaitos aspektas“. Vilniaus universitetas, 2011 m. lapkričio 23 d.
- 5. Pranešimas „Žiniasklaidos reguliavimo ir savitvarkos institucinis mechanizmas: esatis ir perspektyvos“.** Mokslinė konferencija „Informacijos ir komunikacijos teorijos ir praktikos raiškos“. Vilniaus universitetas, 2011 m. gruodžio 16 d.

B. pagrindiniai teiginiai pateikti mokslo publikacijose:

- 1. Spaudos identiteto problemos Prekių ženklo registre.** Žurnalistikos tyrimai, 2008, Nr. 1, p. 41–52.
- 2. Teisės ir etikos normų taikymas Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekse.** Informacijos mokslai, 2009, t. 51, p. 103-124.
- 3. Regionų žurnalistai apie savitvarką ir profesinę etiką.** Žurnalistika 2009: almanachas, 2010, p. 58-66.
- 4. Regiono VIP redakcija – nepriklausomybės indeksas.** Žurnalistika 2010: almanachas, 2010, p. 41-46.
- 5. Žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso taikymo ypatumai.** Tarpdisciplininis diskursas socialiniuose moksluose – 3: socialinių mokslų doktorantų ir jaunųjų mokslininkų konferencijos straipsnių rinkinys. Kaunas, 2011, p. 146-150.

The results of the reseach were presented in

A. scientific conferences:

- 1. Paper “Juridical and ethical aspects of responsibility of the regional press journalist“.** National scientific conference “Social and asocial dimension of journalism in contemporary mass communication“ dedicated to the hudredth anniversary of journalist Juozas Prunskis Vilnius University and Vytautas Magnus University, 2007, December 7.
- 2. Paper “Professional ethics: problem of perception of the concept and of its feeling“.** International conference “The situation of a journalist and journalism in the contemporary media system“, Vilnius University, 2009 November 5.
- 3. Paper “Peculiarities of the application of Journalists and Publishers Ethics Code“.** National traditional conference of doctoral students and young scientists in Social

sciences -3 “Interdisciplinary discourse in social sciences” Kaunas University of Technology, 2011 October 21.

4. Paper “Problems of qualificatin of genres in press“. Scientific – practical conference “Media and journalism in traditional and networked societies. Aspects of changes“. Vilnius University, 2011, November 23

5. Paper “The insitutional mechanism of regulation and self-regulation: Current state and perspectives“. Scientific conference “Expression of the information and communication theory and practice“. Vilnius University, 2011 December 16.

B. The main results of the thesis in scientific publications:

1. “Problems of the press identity in the registre of the trade marks”. In *Žurnalistikos tyrimai* [Journalism Research], 2008, Nr. 1, p. 41–52.

2. “The application of the legal and ethical norms in the Code of Ethics of Lithuanian Journalists and Publishers”. In *Informacijos mokslai* [Information Sciences], 2009, t. 51, p. 103-124.

3. “Regional journalists on self-regulation and professional ethics”. In *Žurnalistika* [Journalistics] 2009: almanach, 2010, p. 58-66.

4. “Regional media editorial office as an index of independence”. In *Žurnalistika* [Journalistics] 2010: almanac, 2010, p, 2010, p. 41-46.

5. “Peculiarities of the application of Journalists and Publishers Ethics Code“. In: *National traditional conference of doctoral students and young scientists in Social sciences -3“: „Interdisciplinary discourse in social sciences”.* Kaunas, University of Technology, 2011 October 21. Kaunas, 2011, p. 146-150.

Žinios apie disertacijos autore

Jolanta Mažylė gimė 1960 metų rugpjūčio 11 dieną Kaune.

Išsilavinimas ir įgyta kvalifikacija

- Žurnalistė (Vilniaus universitetas, Istorijos fakultetas, vienpakopės penkerių metų žurnalistikos studijos, 1983)
- Ryšių su visuomene specialistė (ALF Žurnalistikos centro Ryšių su visuomen atstovo spaudai profesinės studijos, 1999)
- Organizacijų vystymo konsultantė (Geštalto studijų centro Konsultavimo ir vystymo mokymo programos podiplominės studijos, 2000)
- Teisės magistrė (Vilniaus universitetas, Teisės fakultetas, 2006)

Profesinė veikla

- Vilniaus universiteto laikraščio „Tarybinis studentas“ (dab. „Universitas Vilnensis“) vyriausioji redaktorė (1981–1984)
- Savaitraščio „Automobilininkas“ vyriausioji redaktorė (1984–1991), leidybos redakcinio centro „Lietuvos auto“ vyriausioji redaktorė (1991–1995)
- Savaitraščio „Literatūra ir menas“ publicistikos skyriaus redaktorė (1995–1996)
- Žurnalo „Katalikų pasaulis“ vyriausioji redaktorė (1996–1997)
- Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Finansų ministerijos atstovė spaudai (1997–1999)
- VĮ „Valstybės turto fondas“ atstovė spaudai, Rinkodaros skyriaus viršininkė (1999–2005)
- Žurnalo „Vadovo pasaulis“ vyriausioji redaktorė, konsultantė (2005–2007)
- Vilniaus universiteto Žurnalistikos katedros, vėliau tapusios VU Žurnalistikos institutu, dėstytoja valandininkė – 1983–1987; 1990–1995; 1996–2001
- Nuo 2006 metų rugsėjo – Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto Žurnalistikos instituto lektorė, mokomojo leidinio „Universiteto žurnalistas“ redaktorė (nuo 2011 metų birželio)

Mokslo interesai

- Žurnalistikos teorija ir praktika
- Žiniasklaidos teisė ir etika
- Žurnalistikos žanrai
- Lietuvos spaudos istorija

Dėstomi dalykai

- Žiniasklaidos teisė
- Žurnalistinio tyrimo teisiniai ypatumai
- Šiuolaikinės žurnalistikos diskursas
- Spaudos žurnalistika (žanrai)
- Rašto raiškos modulis

Mokslinė, ekspertinė ir visuomeninė organizacinė veikla

- Mokslo darbų žurnalo „Žurnalistikos tyrimai“ redakcinės kolegijos narė (nuo 2008)
- Vilniaus universiteto Žurnalistikos bakalauro studijų programos komiteto narė (nuo 2006)
- Prisidėjo prie Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto Žurnalistikos instituto mokomojo leidinio „Universiteto žurnalistas“ atkūrimo ir „Universiteto žurnalisto“ e-versijos sukūrimo (2007)
- Lietuvos standartizacijos departamento technikos komiteto (LSD TK 81) Kultūros vertybių išsaugojimas narė (nuo 2010)
- LŽS almanacho „Žurnalistika“ redakcinės kolegijos narė (2009–2010)

Information about the author

Jolanta Mažylė was born on August 11, 1960, in Kaunas.

Education and qualifications

- Journalist (Vilnius University, Faculty of History, major five year studies in journalism, 1983)
- Specialist in public relations (Open Society Fund of Lithuania, Journalism Centre, Professional studies in Public relations and Spokespersonship, 1999)
- Consultant on developing new organisational capabilities (Gestalt study centre, postgraduate studies in Consulting and development teaching programme, 2000)
- Master in Law (Vilnius University, Law Faculty, 2006)

Professional activities

- Chief editor of Vilnius University newspaper “Tarybinis studentas“ [Soviet Student] (now “Universitas Vilmensis“) (1981–1984)
- Chief editor of the weekly “Automobilininkas“ [Automobilist] (1984–1991), chief editor of the Publishing Editorial Centre “Lietuvos auto“ [Lithuanian Auto] (1991–1995)
- Editor of the Publicistic Department in the weekly “Literatūra ir menas“ [Literature and Art] (1995–1996)
- Chief editor of the journal “Katalikų pasaulis“ [World of Catholics] (1996–1997)
- Press officer of the State Tax Inspectorate under the Ministry of Finance of the Republic of Lithuania (1997–1999)
- Spokesperson for the State Institution State Property Fund, director of the Marketing Department (1999–2005)
- Chief editor, consultant of the journal “Vadovo pasaulis“ [World of the Leader] (2005–2007).
- Lecturer (part-time) at Vilnius University Cathedral of Journalism that later became VU Institute of Journalism – 1983–1987; 1990–1995; 1996–2001.
- Since September 2006 – lecturer at the Institute of Journalism, Faculty of Communication, Vilnius University, editor of the training publication ”University Journalist“ (since June 2011)

Scientific Interests

- Theory and practice of journalism
- Mass media law and ethics
- Genres of journalism
- History of the press of Lithuania

Lectures on

- Mass media Law
- Juridical peculiarities in investigative of journalism
- Discourse of the contemporary journalism
- Press journalism (genres)
- Module for written expression

Scientific, expert and public activities

- Member of editorial board of a science journal “Žurnalistikos tyrimai” (since 2008)
- Member of the Committee for Journalism Bachelor Studies, Vilnius University (since 2006)
- Participated in the creation of an e-version of the publication “Universiteto žurnalistas” and its renewal as the training newspaper of the Institute of Journalism, Faculty of Communication (2007)
- Member of Lithuanian Standarts Board Technical Committee (LSD TK 81) Preservation of Cultural Values (since 2010)
- Member of editorial board of of Lithuanian Union of Journalists almanac “Žurnalistika” (2009–2010)